Il-pittura tat-tmien lunetti

..opra kbira ta' mitt sena ilu

minn Joseph Borg

Kull min iżur il-Knisja Arċipretali tagħna, magħrufa bħala r-Rotunda tal-Mosta, x'aktarx li jibqa' milqut u msaħħar mill-ġmiel tal-pittura tat-tmien pendenti kbar li jdawruha filwaqt li jżejnu dan is-Santwarju tal-Verġni Marija Assunta.

Pitturi ta' fama li żaru l-knisja tagħna, kemm Maltin kif ukoll barranin stqarrew li l-pittura li qegħdin insemmu hija tassew opra artistika u faħħru saħansitra l-ħila ta' l-awtur tagħha, il-wisq magħruf fostna l-Maltin, Giuseppe Calì (1846-1930). Ta' min ifakkar li Calì twieled il-Belt Valletta minn ġenituri Naplitani u studja l-pittura f'Napli fl-Accademia delle Belle Arti taħt Giuseppe Mancinelli.

Il-ħolma ta' l-Arċipriet Xuereb

L-unika biċċa pittura li kellha l-knisja tagħna sa l-1902, barra l-kwadri, kienet dik ta' l-arzella tal-Kor jew ta' l-abside li kienet saret fl-1880 minn Giuseppe Calì. Kellu jkun l-ewwel Arċipriet li qatt kellha r-Rotunda, is-Senglejan Dr. Dun Pawl Xuereb li twebbel jimla' l-vojt tat-tmien pendenti ta' bejn l-arkati. Ġara imma, li dan l-Arċipriet ħabrieki ma kellux jara l-ħolma tiegħu sseħħ f'ħajtu għax miet qasir il-għomor ta' 50 sena fl-1894.

Kellhom jgħaddu sitt snin mill-mewt ta' l-Arċipriet Xuereb sabiex jingħata bidu għal din l-opra. Għal xi raġuni jew oħra, l-Arċipriet Xuereb kien ħalla l-biċċa xogħol tal-pittura f'idejn il-Prokuratur wisq ħabbrieki li kellha l-knisja dak iż-żmien Dun Anġ Camilleri. Jerġa' dan is-saċerdot kellu l-għajnuna ukoll ta' żewġ Mostin oħra, Dun Pietro Magri u l-Avukat Oreste Grech. B'hekk fl-aħħar il-proġett tal-pittura seta' jibda, grazzi l-aktar għall-ġid imħolli għal dan il-għan mill-Arċipriet Xuereb. Bir-raġun kollu għalhekk li l-arma ta' dan ir-ragħaj spiritwali tal-Mostin, tidher fuq il-pendent li juri l-Qawmien ta' Kristu mill-mewt. Jingħad li wara li bit-tħabrik ukoll ta' dan l-ewwel Arċipriet li kellha r-Rotunda kienet inbniet il-lanterna, kien baqa' xi flus mill-ġbir li kien sar għaliha, dawn il-flus kienu marru wkoll għall-pittura.

➥ ikompli paġna 19

Il-pittura tat-tmien lunetti

➡ minn paġna 18

Jinqalghu l-kontroversji

Dwar x'kellhom jirrappreżentaw il-lunetti qamu kontroversji shah. Kien hemm min ried li jsiru anġli bhalma hemm fil-pjanta ta' Grognet, iżda li kieku kellhom isiru hekk Calì kien ikollu jaghmel il-figuri ta' l-anġli kbar wisq. Kien hemm min ried li jsiru dwar il-hajja tal-Madonna, iżda b'dan is-suġġett diġà kien hemm dawk it-tmien kwadri żghar li ahna nafuhom bhala 'ta' l-istorja'. Wara kollox il-pittura b'suġġetti Marjani kien ghad baqa' post ghaliha fil-vojt kollu ta' bejn it-twieqi tat-tanbur. Fl-ahhar nett kien hemm dawk li dehrilhom li billi t-tempju huwa fuq kollox u fuq kulhadd id-'Dar ta' Alla', setghu ghalhekk jitpittru xeni mill-hajja ta' Kristu l-Iben t'Alla u ta' Marija wkoll. Rebhu dawn ta' l-ahhar.

B'digriet tad-9 ta' Jannar, 1900, l-Isqof Monsinjur Pietru Pace qataghha li l-pittura tat-tmien pendenti kellha ssir kif inhi llum. Inqalghu iżjed kwistjonijiet dwar il-gwarniċa li tifred kull kwadru mill-profeta ta' tahtu u dwar dan l-Isqof reġa' qabbad esperti li ddeċidew li l-pittura kellha ssir skond kif ipproġettaha Calì. Jinghad ukoll li Calì kien beda biex ghamel xi mazzettuni mal-ġnub ta' kull profeta, iżda dawn ma ntghoġbux u minflok kellu jaghmel dawk l-irjus tal-Kerubini li naraw illum.

Il-pittur Guiseppe Calì — kompla żejjen ir-Rotunda permezz tal-pittura li pitter fiha

L-opra tibda' u tintemm b'suċċess

Calì beda' jpitter il-lunetti matul l-1990. Beda bil-Lunetta ta' l-Epifanija, imbaghad pitter dik tat-Twelid ta' Kristu, wara dik tal-Qawmien mill-mewt tal-Mulej u fl-ahhar dik tad-dahla ta' Kristu f'Ġerusalemm li pittirha lejn tmiem is-sena 1901. B'hekk lesta sewwa sew nofs il-knisja.

➡ ikompli paġna 20

Guido's Photo Studio

Professional Photography and Digital Video for Weddings, Engagements etc.

New fully equipped Studio. Photo Sessions by appointment.

Photos on Canvas or Laminated.

Photo Restoration. Remove scratches, tears and stains, add or remove people and objects.

Wide range of Arqadia and Outer Edge ready-made frames

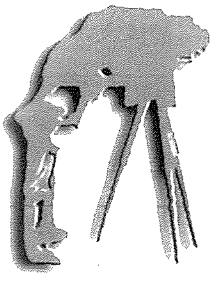

Simon Theuma
LMPA (UK) 1997
LBIPP (UK) 1998

139, Eucharistic Congress Rd. Mosta
Tel: 412659 Fax: 417512

Il-pittura tat-tmien lunetti

minn paġna 19

Matul l-1902 pitter il-lunetti tad-Disputa tat-Tfajjel Ġesù fit-Tempju u dik ta' Kristu flimkien ma' l-Apostli. Calì temm l-opra tieghu fl-1903 bil-lunetti ta' Kristu jqajjem lil bin l-armla ta' Najm u bl-ahhar wahda li turi 'l Kristu u l-Madalena.

Il-Mostin ta' mitt sena ilu setghu allura issa jidhlu f'dik il-knisja mahbuba ghal qalbhom u jarawha mżejna bil-ġmiel ta' dik il-pittura li kienet kif ghadha sal-lum wirja tassew ta' sengha u arti li harġet mill-pinzell qawwi ta' artist mill-aqwa li qatt ra pajjiżna. Il-pittura ta' dawn it-tmien pendenti, Calì kien pittirha direttament fuq il-ġebla. B'kollox din il-pittura kienet swiet Lm200, jiġifieri Lm25 kull lunetta!

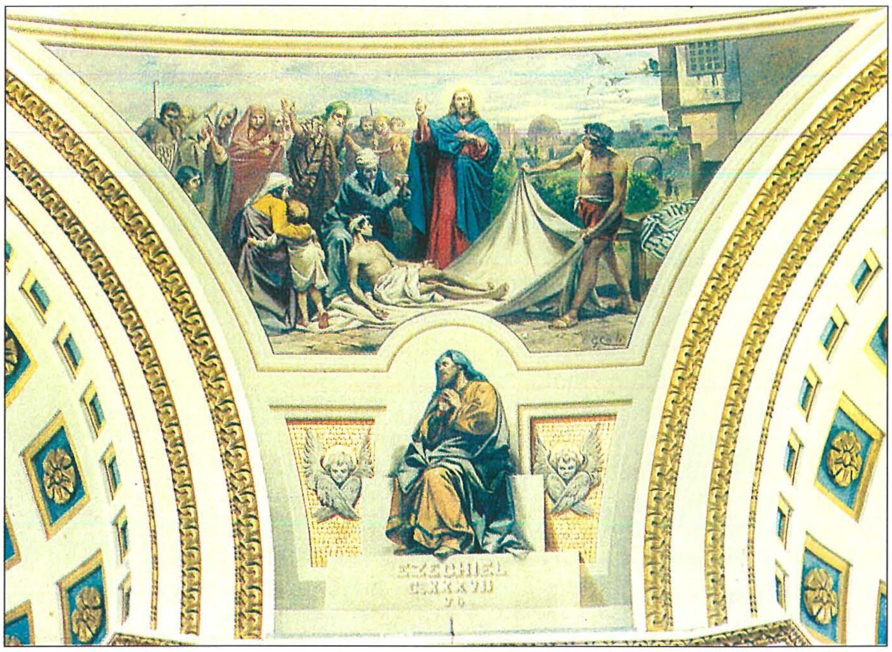

Gesù qajjem mill-mewt iben l-armla ta' Najm

Harsa lejn il-pittura

Thares biss lejn dawn il-lunetti thossok qed tghix il-ġrajja li kull wahda minnhom tirrappreżenta. Fihom tidher ċertu hlewwa, bhal nghidu ahna il-wiċċ tal-Madonna grazzjuża li b'imhabba qieghda turi liċ-ċkejken Ġesù lil Maġi, jew inkella f'dak il-wiċċ kollu hlejju tat-Tfajjel Ġesù fost id-dutturi. Hlewwa u moghdrija wkoll ghandu Ġesù lejn il-mara midinba mixhuta fl-art f'riġlejh. Mill-Kristu li qed jqajjem lil bin l-armla ta' Najm hemm hierġa l-qawwa tad-Divinità u hekk ukoll nistghu nghidu ghall-wiċċ glor-

ikompli paġn 21

General Building Contractors & Suppliers of ready mixed concrete

'Gatt House', Triq in-Naġġar, Mosta MST 03 Malta
Tel: 410411, 410176, 410443, 419373 Fax: 433028

Il-pittura tat-tmien lunetti

minn paġna 20

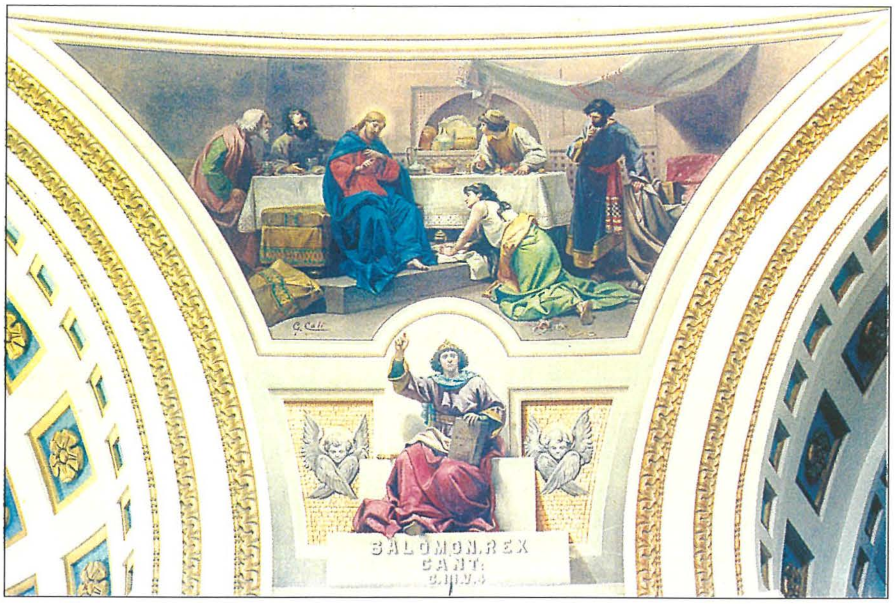

Gesù u l-mara midinba

już ta' Kristu imdawwal kif inhu b'dik il-qawwa u glorja divina li Calì rnexxielu jpitter tant tajjeb. Xi nghidu mbaghad ghal dawk it-tmien profeti! Huma hekk sbieh u mpittrin b'tant hila li jiġbdu bil-fors l-ghajn ta' kull min jidhol ġewwa r-Rotunda. X'qawwa hemm hierġa mill-figura tal-Profeta Izaija filwaqt li b'idu merfugha 'l fuq ihabbar it-twelid ta' Kristu l-Prinċep tal-Paċi minn Omm Verġni! Jew inkella x'inghidu ghall-Profeta Sofonija b'idejh miftuhin u b'harstu 'l fuq mghaġġeb bil-Qawmien ta' Kristu mill-mewt!

Guiseppe Calì ilu issa mejjet sewwa. Hija tassew hasra kbira li fi żmienu kellu jinqala' l-ghawġ li fixkillu l-pjan milli jpitter hu wkoll il-vojt ta' bejn it-twieqi tat-tanbur. B'dan kollu t-tifkira tieghu fostna tibqa' sakemm l-ilwien sbieh li bihom libbes il-figuri hajjin tieghu jitfu u jghibu minn fuq il-hitan qawwija u sodi tat-tempju monumentali taghna ddedikat lil Marija Assunta. ■

Riferenzi:

1. Musta — Its Memories and Charms — Rev Edgar W. Salomone, 1910 pg. 26.
2. Storja tal-Mosta miġbura minn E. B. Vella u Ohrajn — pg 216 u 268
3. Guiseppe Calì (1846-1930) — Emmanuel Fiorentino, Louis A. Grasso, pg. 65.
4. Mosta the Heart of Malta — The Rotunda and its Artistic Treasures — Gerald Bugeja — pg. 97, 98.
5. Il-Mosta — Frar/Marzu 1978 — pg. 4.

GATT

GATT BROTHERS (MOSTA) LIMITED

BUILDING & CIVIL ENGINEERING CONTRACTORS

'Josmar House', Triq id-Difiża Ċivili, Mosta MST 11, Malta
Telephone: 410111, 432222, 433408, 432299 Facsimile: +356 412299